

Др Филип Мирић¹, научни сарадник
Универзитет у Нишу
Правни факултет
Србија

ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ РАЗВОЈА ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА

Апстракт: Политика сузбијања криминалитета одсликава мере друштвене и правне реакције на криминалитет. Предмет рада јесте историјски развој политике сузбијања криминалитета. Пратећи историјску нит њеног развоја, могу се уочити промене у реакцији на криминалитет, што може представљати путоказ стварања безбеднијег друштва и сузбијања страха од криминалитета. Циљ рада је да још једном покаже да поглед у прошлост сузбијања криминалитета, уствари представља искорак у будућност у процесу борбе против савремених облика криминалитета, као опште појаве и индивидуалног антисоцијалног понашања.

Кључне речи: криминалитет, политика сузбијања криминалитета, антисоцијална понашања

Увод

Опште напомене о политици сузбијања криминалитета

Криминалитет одликује универзалност. Без обзира на степен развоја и облик уређења социјалне заједнице криминалитет карактерише свеprisутност.² Због тога, сузбијање криминалитета нужно захтева заједничку делатност свих државних органа и друштва у целини. Предуслов за осмишљавање и ефикасну примену мера за сузбијање криминалитета јесте систематизација научних знања. Овај систем знања пружа политика сузбијања криминалитета. Шта представља политика сузбијања криминалитета? Једна од најстаријих дефиниција политике сузбијања криминалитета као научне дисциплине потиче

¹ *filip@prafak.ni.ac.rs*; Filip Mirić, University of Niš, Faculty of Law, Serbia

² Здравко Грујић, „Компјутерски криминалитет: специфичности и савремени изазови”, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. 57, бр. 80, 2018, 325.

из 1847. године. Најстарија дефиниција политике сузбијања криминалитета је дело Анзелма Фојербаха, једног од најзначајнијих представника класичне школе кривичног права. Фојербах под појмом политике сузбијања криминалитета пише о „државној мудрости казненоправне законодавне делатности”, односно дисциплини која је дужна да предлаже измене у законодавству и организацији кривичног правосуђа.³ Другачију дефиницију дао је Франц фон Лист 1905. године. Под овим појмом он схвата „систематски разрађене садржаје научних истраживања узрока злочина и резултата прописивања и примене казни у борби против њега”.⁴ Најкраћа дефиниција политике сузбијања криминалитета потиче из немачке литературе и према њој ова, научна дисциплина означава „заједништво свих државних мера у борби против криминала”.⁵ Рад има сумарни и прегледни карактер са циљем да, између, осталог, подстакне да се активније баве питањима и проблемима из области политике сузбијања криминалитета. У наставку рада, биће приказан укратко настанак и развој политике сузбијања криминалитета.

Фазе развоја политике сузбијања криминалитета

Поједине делатности уперене на понашања забрањених у неком друштву настале су врло рано. Но, дуго времена није се могло говорити о политици сузбијања криминалитета јер се није радило о организованим, координираним и систематским активностима упереним на постизање одређеног циља.⁶

Првобитна реакција на криминалитет имала је различите ненаучне и ванправне форме (крвна освета, компензација), па се не може говорити о некој систематизованој делатности и предузимању организованих активности са циљем сузбијања криминалитета.

Систематизована делатност државних активности за сузбијање криминалитета настала је много касније у односу на појаву науке кривичног права, кривичнопроцесног права, као и осталих помоћних и допунских кривичноправних научних дисциплина. Имајући све у виду, можемо дати своју операционалну дефиницију политике сузбијања криминалитета „да је то аналитичко-синтетичка научна дисциплина која се бави анализом свих државних и друштвених активности усмерених ка сузбијању криминалитета и налажењем најбољег друштвеног и правног одговора на ову антисоцијалну појаву”.⁷

³ Драган Јовашевић и Миомира Костић, *Политика сузбијања криминалитета*, Центар за публикације Правног факултета, Ниш, 2012, 15.

⁴ Драган Јовашевић и Миомира Костић, *op. cit.*, 15–16, фн. 3.

⁵ Драган Јовашевић и Миомира Костић, *op. cit.*, 16, фн. 4.

⁶ Зоран Стојановић, *Политика сузбијања криминалитета*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016, 17.

⁷ Филип Мирић, „Савремене тенденције развоја политике сузбијања криминалитета”, у: Дејан Мирковић (ур.), *Право у функцији развоја друштва: зборник радова*, Правни факултет у Приштини, Косовска Митровица, 2019, 179.

Политика сузбијања криминалитета је у свом развоју прошла кроз неколико фаза. У првој фази развоја политике криминалитета она се сматрала делом кривичног права, будући да је тада наука кривичног права обухватала и све кривичноправне и помоћне кривичне дисциплине (криминалистику, криминалну статистику, криминалну психологију, криминалну лингвистику итд). До диверзификације политике сузбијања криминалитета дошло је онда када је сазрела научна мисао да план активности које држава спроводи са циљем сузбијања криминалитета треба изучавати одвојено од науке кривичног права иако су знања до којих долази наука сузбијања криминалитета у дијалектичком јединству са знањима осталих кривичноправних наука.

Теоријски и историјски посматрано посматрано, на развој политике сузбијања криминалитета нарочито је утицала италијанска позитивистичка школа и Покрет друштвене одбране. Италијански позитивисти Енрико Фери (Enrico Ferri) и Рафаел Гарофало (Rafael Garofalo) су се залагали за строгу примену научних метода у проучавању криминалитета, своја схватања су базирали на доказима.⁸ Фери је сматрао да се конкретним мерама државне интервенције (побољшање социјалноекономског статуса људи, на пример) може утицати на смањење криминалитета, који по схватању позитивиста (Гарофало) представља „кршење два основна људска осећања која постоје међу људима свих година старости – поштења и сажаљења”.⁹ Управо се у мерама за сузбијање криминалитета који су предложили позитивисти могу уочити почети научне обраде и објашњења организоване државне делатности усмерене на сузбијање криминалитета – политике сузбијања криминалитета.

Покрет нове друштвене одбране је указао још на неке специфичности политике сузбијања криминалитета. Овај покрет је настао у Италији са идејом да треба изградити нову концепцију криминалне политике засноване на хуманијим принципима. У оквиру ове школе издвојила су се два правца – екстремни и умерени.

Екстремни концепт полази од тога да кривично право треба укинути и заменити га системом превентивних мера и мера помоћи. Са друге стране, умерени концепт Покрета нове друштвене одбране је имплементиран у сва савремена кривична законодавства и базира се на начелима легалитета, индивидуализацији казне, проучавању личности извршилаца кривичних дела итд.¹⁰

Поменути концепт проучавања личности учинилаца кривичних дела, као један од главних сегмената Покрета нове друштвене одбране, долази нарочито до изражаја код проучавања личности малолетника у сукобу са законом које се врши у кривичном поступку или изван њега. Са аспекта савремене криминалне политике, суштина примене криминалнополитичких принципа

⁸ Дарко Димовски, *Криминална етиологија*, Центар за публикације Правног факултета, Ниш, 2019, 19.

⁹ Дарко Димовски, *op. cit.*, 19–20.

¹⁰ Драган Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2006, 498–499.

своди се на спровођење успешних превентивних програма, који у првом реду зависе од испољавања субјективних и објективних фактора личности малолетника. С обзиром на то да су поједини принципи засновани на идеји превентивног деловања и да је кажњавање малолетника последње средство у сузбијању друштвено опасних понашања, стога је поштовање начела највише изражено у заштитној и гарантивној функцији кривичног права. С тим у вези, различити начини реаговања друштвене заједнице на понашање малолетних лица уједно указују да савремена кривичноправна и криминалнополитичка учења све више своје место налазе у примени алтернативних кривичних санкција и мера.¹¹ Сасвим је јасно да и пенологија значајно утиче на развој политике сузбијања криминалитета.¹²

На крају излагања о развоју политике сузбијања криминалитета, треба још једном нагласити да су управо позитивна школа кривичног права и позитивисти заслужни за осмишљавање принципа и креирање института на којима почива савремено кривично право.¹³

Закључак

Политика сузбијања криминалитета има за циљ да помогне у проналажењу најделотворнијих мера за сузбијање све сложенијих облика криминалитета. Она би требало да представља свеобухватан одговор државе на пораст броја кривичних дела у Србији и региону. Приликом ранијих новелирања кривичног законодавства у Републици Србији, примећен је пораст броја инкриминација и поштравање посебног минимума и максимума казни за многа кривична дела, нарочито она са елементима насиља. Овде можемо поставити једно важно криминалнополитичко питање: да ли је могуће само поштравањем казни и проширивањем зоне кажњивости, увођењем нових инкриминација допринети сузбијању криминалитета? Према нашем мишљењу, много је делотворније инсистирати на доследној примени кривичног законодавства од пуког предвиђања строгих казни. Поштравање казни у кривичном законодавству Републике Србије је последица извршења најтежих кривичних дела који су потресали јавност протеклих година. Јавно мњење је захтевало брз одговор на криминалитет. По правилу, *ad hoc* мере криминалне политике и измене законодавства не дају очекиване резултате.

Не треба изгубити из вида да политика сузбијања криминалитета, осим репресивног има и превентивни карактер. Имајући то у виду, сматрамо да

¹¹ Драган Благоић, „Алтернативне мере и санкције према малолетницима”, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. 57, бр. 80, 2018, 307.

¹² Филип Мирић, „Пенологија и друге науке и научне дисциплине”, *Правни хоризонти* (Ниш), год. 6, бр. 2, 2013, ¹³⁻¹⁴.

¹³ Филип Мирић, „Савремене тенденције развоја политике сузбијања криминалитета”, 181.

би у будућности, требало више пажње посветити примарној превенцији криминалитета, уважавајући савремена знања из области политике сузбијања криминалитета, кривичног права, криминологије, пенологије, виктимологије и других наука и научних дисциплина. Једино заокружен систем кривичноправних наука и научних дисциплина може допринети стварању безбеднијег друштва и сузбијању страха од криминалитета.

Литература

- Благоић, Драган. „Алтернативне мере и санкције према малолетницима”. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. 57, бр. 80, 2018, 307–324.
- Грујић, Здравко. „Компјутерски криминалитет: специфичности и савремени изазови”. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. 57, бр. 80, 2018, 325–346.
- Димовски, Дарко. *Криминална етиологија*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета, 2019.
- Јовашевић, Драган, и Миомира Костић. *Политика сузбијања криминалитета*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета, 2012.
- Јовашевић, Драган. *Лексикон кривичног права*. Београд: Службени гласник, 2006.
- Мирић, Филип. „Пенологија и друге науке и научне дисциплине”. *Правни хоризонти*, год. 6, бр. 2, 2013, 9–19.
- Мирић, Филип. „Савремене тенденције развоја политике сузбијања криминалитета”. У: Дејан Мировић (ур.), *Право у функцији развоја друштва: зборник радова*. Косовска Митровица: Правни факултет у Приштини, 2019. 177–184.
- Стојановић, Зоран. *Политика сузбијања криминалитета*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, 2016.